

Uudenlaisen leikkaamisen vyöry

Kun teräase on käytössä ja viiltää, vuolee, viipaloi, sillä *leikataan*, se *leikkaa*. Tämä on suomen *leikata*-verbin tuttua käyttöä, sitä jonka Nykysuomen sanakirjakin mainitsee verbin pääkäytöksi kolmekymmentä vuotta sitten.

Vasta toistakymmentä vuotta sitten ilmaantui tämän tavanomaisen leikkaamisen rinnalle toisenlainen *leikkaaminen*. Paavo Pulkkinen kirjassaan »Lokarista sponsoriin» mainitsee vuodelta 1973 tällaisen esimerkin: »(Voittoja) leikattiin lähinnä vientimaksulailla.» Siitämisin samantapainen käyttö on nopeasti yleistynyt varsinkin politiikan ja joukkoviestimien kaavamaisessa kielessä. Katsotaanpa, mitä kaikkea nykyään näkee »leikat-tavan».

Useimmiten »leikataan» erilaisia kustannus- ja muita rahaeriä:

»Raimo Ilaskivi totesikin eilisessä puheessaan pikaisen devalvoinnin välttämättömäksi, jollei kotimaisia kustannuksia nopeasti leikata.» (1977.)

»Islannissa leikataan indeksikorotuksia.» (1978.)

»-- kuntien talous on laajentunut liikaa, joten valtionosuuksien leikkaaminen on perusteltua.» (1983.)

»Senaatti päätti myös, että neljän seuraavan vuoden aikana Yhdysvallat leikkaa kaikkiaan 500 miljoonaa dollaria YK:lle tarkoitetuista määrärahoista.» (1983.)

Muitakin uhreja tällä »leikkaamisella» on. Ihmisiä ja ihmismääriäkään ei juuri »leikata», sen sijaan kyllä vaikkapa kauppaa tai yhtiöitä tai niinkin abstraktia asiaa kuin edellytyksiä:

»Puolan kriisi on leikannut jyrkästi sen kauppaa Neuvostoliittoon.» (1981.)

»Ministeri on pystynyt keksimällänsä rajauksella leikkaamaan pois suuren joukon sitoutumattomia tai poliittisen rajalinjan oikealla puolella olevia viestintäyhtiöitä.» (1984.)

»-- keskustapuolueen eduskuntaryhmän kanta leikkaa uutishankkeen talou-

Kielemme käytäntö

delliset edellytykset.» (1981.)

Mitä *leikata* edellä, sitä *leikkaus* perässä:

»Teollisuuden Keskusliitto julkisti oman miljardiohjelmansa, joka sisälsi mm. devalvaation ja tuntuvia vero- ja maksuleikkauksia.» (1977.) Yhdyssanatkin kuulostavat kummalta: odottaisi puhuttavan selkeämmin *verojen* ja *maksujen* »leikkauksista».

»Linja koostunee järjestöjen papereissa esitetyistä kustannusleikkauksista.» (1977.)

»-- Pertti Salolaista, joka -- puhui nyt tosiasioiksi osoittautuvista valtion taloudellisista vaikeuksista ja edessä olevista sosiaalimenojen leikkauspaineista.» (1983.) Onpahan päässyt mukaan muotiana *painekin*. Mitähän nuo »leikkauspaineet» oikein ovat? Kuulostavat arvelettavasti tyhjän jauhamiselta.

Tietysti asiat on jouduttu ilmaisemaan ennenkin. Se mikä nykymuodin mukaan on »leikkaamista», oli *vähentämistä*, *pienentämistä*, *supistamista* tai kuvakielisittein *karsimista*. Pirkko Nuolijärvi (Viritäjässä 1982) ja Paavo Pulkkinen (äskes mainitsemassani runsastietoisessa kirjassa) ovat osoittaneet uuden »leikkaamisen» esikuvat. Ne ovat toisaalta ruotsin *supistamista*, *vähentämistä* merkitsevä *nedskära*, toisaalta samaa merkitsevä englannin *cut, cut down*.

Lainatussa kuvakielisyydessä ei tietysti sinänsä ole pahaa, jos kuva vain on osuva. Tämänkertainen kielikuva kyllä sinänsä menee mukiin, mutta kielenkäyttäjien enemmistö sitä luullakseni vierastaa jatkuvasti: se on, kuten sanoin, politiikan ja joukkoviestimien slangia, ei kieliyhteisön yhteistä omaisuutta. Turhan venhimoiseltakin se voi monesta tuntua. Ja ennen kaikkea: muotiin tultuaan se on peräti tukahduttamassa nuo vanhat tutut sanat *vähentää*, *pienentää*, *supistaa* ja *karsia*. Muotisanan tavoin siitä on tullut joka paikan hätävara.

Yhden selvän haitankin uusi *leikkaus* on saanut aikaan. Tätä sanaa on suomessa vanhastaan käytetty kuvakielisesti, mutta vähän toisella tapaa: »Asiasta sel-

vittiin pienellä kivuttomalla leikkauksella»; »Niin ikävältä kuin kuulostaakin, ministeriön voi terveyttää vain tuntuva leikkaus.» Kielikuvan lähtökohtana on silloin ollut kirurgin terveyttävä operatio, eikä *leikkauksen* ole suinkaan tarvinnut olla supistusta; se on merkinnyt vain tietoista parantavaa muutosta jollain lailla kestävämmäksi käyneeseen tilanteeseen. Saa kysyä, kumpaa nyt tarkoitetaan, kun kirjoitetaan tähän tapaan:

»-- eräiden suuryhtiöiden kriisiä, josta selviydyttiin vain raskaiden leikkausten ja uuden suuren lainanoton turvin.» (1981.)

»Valvilla saa nyt viimeisen mahdollisuutensa osoittaa, että sillä ylipäänsä on kyky elää. Auttavia leikkauksia on jo ollut kyllin monta.» (1984.)

Jos muu uusi »leikkaaminen» häiritsee yksitoikkoisuudellaan ja vieraudellaan, niin tällaiset »leikkaukset» suorastaan samentavat sanojen merkityksiä. Saataisiinpa aikaan sellainen varmatoiminen leikkuri, joka kohentaisi kielen ilmettä tekemällä uusista »leikkaamisista» ja »leikkauksista» hienoa höyryä paperikorin täytteeksi.

TERHO ITKONEN